కళాభాయి

'చెన్నపురి దక్షిణమహారాష్ట్ర ఇనుపదారిలో' అది ఒక గొప్ప 'కూడలి'

బెజవాడ రైల్వే స్టేషన్. రకరకాల ప్రకృతులు—కొత్త కొత్త మనుష్యులు—వింతవింత యాసలు. అవి అందాలు కావు, అవి 'ఫేషన్లు' కావు. భూలోకస్వర్గం—స్వర్గలోకపు నరకం—

పగలు పదిగంటలవేళ—చెన్నపురినుంచి వా ల్తేరు 'పాసింజరు' వచ్చే 'టైము' ఇంకా మొదటిగంట కొట్టలేదు.

ఒక జట్కా వచ్చి 'ఓవర్ బ్రిడ్జి' దగ్గర ఉన్న నిద్రగన్నేరు చెట్టుకింద ఆగింది. టాగోరు బురఖా—మాష్టరు విఠల్ క్రాపు—అదో రకమైన చూపుతోను బండిలోంచి వెడలెను సిగరెట్టుపాణి ఒకాయన—బండిబాడుగ ఒక అందంలో పారేసి రంగుఖద్దరుగుడ్డ కప్పిన తోలుపెట్టె కూలీని పట్టుకో మని వంతెనమెట్లు ఎక్కాడు.

2

ప్రయాణీకులు రైలుకోసం నిరీక్షిస్తున్నారు. మునిసిపల్ చెత్త బండెడు పుస్తకాలతో పుస్తకాలబ్బీ—'లక్కా' సామాన్ల మనిషీ, కాఫీఅయ్యరూ బళ్ళు తోసుకుని రైల్వేయాసతో అరుస్తూ తిరుగుతున్నారు. పసిబిడ్డల ఏడుపూ—పడుచువారి ఒయ్యారాలూ, దేశభక్తులతీవీ, ఇన్స్యూరెన్సు ఏజంట్ల నిరంతర—వాగుడూ స్టేషనంతా నిండి ఉండగా ఆయన వచ్చి నిరీక్షణా

గృహంవైపు వెళ్లి అక్కడ ఖాళీ లేకపోగా ఇవతల బెంచి దగ్గర పెట్టె పెట్టించి కూర్చున్నాడు. వేసంకాలం. చాలా ఉక్కగా ఉంది. జేబురుమాలు తీసి తుడుచుగుంటూ శెట్టింపు శ్రమతో ' అబ్బా ' ప్రపంచం అంతా ఎంత వేదనామయంగా ఉందీ' అన్నాడు. తనకు చెమట పట్టినందుకో, పక్క బిచ్చగత్తె దీనాలాపాలకో,

సూటుకేస్ తెరచి ఆంగ్ల అందగత్తెగల జపాను విసనకర్ర తీసి విసరుకుని జేబులోని అద్దం దువ్వెన తీసి క్రాపు దువ్వి మొహం ప్రసాధిస్తూ పైకి చూసి నమస్కారం అందుకుంటూ "ఓహో! నంద నందన్ గారా? నమస్కారం" అన్నాడు సవిలాసంగా. నంద నందన్‌గారు దేశభక్తుల కాంగ్రెసు చిరునవ్వుతో "ఆంధ్రదేశపు హిందీప్రచారం గురించి అలహాబాద్ నాయకులతో కొన్ని సంప్రతింపులకోసం వెడుతున్నానండి. ఆంధ్రులంతా హిందీ నేర్చుకోడమే కాకుండా తద్దినాదికర్మకాండ అంతా హిందీలో జరిగితే మంచిప్రచారం అవుతుందని మొన్నటి ఆంధ్రసభల్లో నేను ప్రతిపాదించగా అది ఏకగ్రీవంగా—ఏకహస్తంగా నెగ్గిపోయిందండి కొందరు ఆంధ్రదురభిమానులు కాదని గోలించినా. హిందీకంటె దేశమోక్షం యేముందో చెప్పండి" అన్నాడు ఉపన్యాసోద్రేకం నెమ్మదిగా నిమ్మళించుకుంటూ.

"సందేహమేం—హిందీ దేశమోక్షానికే అందులోనూ ఆంధ్రదేశ మోక్షానికే వచ్చింది. అయితే నన్నుమాత్రం

ఠాకూరుబాబు కవితామృతం తాగెయ్య డానికి ముందు బంగాళీ నేర్చుకోనివ్వండి. మాకు దేశం కంటె కళ ముందు. కళారాధన జరిగిన తరవాత దేశభారం వహిస్తాం. విశ్వప్రవృత్తి అర్థం కావాలంటే విశ్వమానవకల్యాణం సిద్ధించాలంటే—విశ్వభారతిగ్రంథాలు చదివితీరాలి, శాంతినికేతనం తొక్కి—తీరాలి. కాక తెలుగులో ఏముంది చెత్త."

"అంతే అంతే, తులసీదాసురామాయణం ముందు తెనుగు భారత, భాగవత, రామాయణాలు దిగదుడుపులు గదండీ"

"అయితే—తిక్కనభారతం మాత్రం—మీరూ చదివా రనుకుంటా"

అబ్బే—లేదులెండి. తెను గేమీ చదవను—సరే—మీ రెంతవరకూ?"

"నే నీమధ్య ప్రకటించిన 'ఉషోరాణి' చూసి అనకాపల్లె ప్రజలు విముగ్ధులై నాకొక సన్మానసభ ఏర్పరిచారు—ఊరికే లేనిపోని ఆడంబరాలు ఎందు కన్నా విన్నారు కారు."

"ఎంతమాట? మీవంటి కవిని సన్మానించడం ఆప్రజల అదృష్టం—కాస్త 'ఛా' పుచ్చుకుందాం రారూ"

"ఇప్పుడే కాఫీ అయింది మీరు వెళ్లండి"

నందనందన్ శిష్యబృందంతో టీకొట్టువెంపు నడిచారు.

కళాభాయి సిగరెట్టు వెలిగించి ఆత్రంగా రెండుదమ్ములు లాగి

ప్రేమభారాన హృదయమ్ము ప్రిదిలినట్టి
పడుచుభావాల కొక మహాభాష్య మేను

'క్లాసికల్ టెంపర్‌మెంటు' కొట్టి లాక్కొచ్చాను. అనుకుని
ఇంకోదమ్ములాగి 'షెల్లీ' లా మొహంపెట్టి

గొంతుతీగలు పగిలి ప్రేమప్రకోప
బంధురము లైన ప్రణయభావాల రేపి
పుడమి కెత్తిన పురిటినొప్పుల విధాన
వేయి కావ్యమ్ములే ప్రసవించి వేయి.

అని కూనిరాగరంజితంగా చదువుతుండగా రైలుకు మొదటి గంట కొట్టారు.

3

ఒక చేతిలో థెర్మోఫ్లాస్కూ, తిత్తి తొడిగిన పాలజారీ రెండవ చేతిలో ఐదునెలల పసిబిడ్డనూ ఎత్తుకుని రైలు దాటి పోతుందేమో అన్న తొందరంతా మొహంమీద వ్రేలాడుతూండగా ఒక పదహేనేళ్ల అమ్మాయి, ఆమె వెనుక ఒక బట్టలమూటా, పాతసూటుకేసూ, కూజా, గొడుగూ ఈడ్చుకుంటూ తెస్తూన్న పాతికేండ్ల యువకుడూ వచ్చి ప్లాట్‌ఫారానికి దగ్గరగా కూర్చున్నారు. మొహాలు చికాకుగా ఉన్నాయి. పసిబిడ్డ ఎందుకో ఏడుస్తోంది. తల్లి అయిన ఆ అమ్మాయి, బిడ్డను సముదాయించలేక పాలతిత్తి బిడ్డగొంతులో కుక్కి, భర్తతో—

"ఇప్పు డెక్కడికి వెళ్లడం!—"

"గోదారిలోకి"

"అట్లా విసిగిపోయి దిగులుపడితే ఎట్లా చెప్పండి ఏదో ఇంకోదారి చూడాలిగాని"

"ఆదారికంటె ఏమీ కనిపించదు. ఆరునెల్లు కౌన్సిలర్ల అరుగులమీద పడి దొర్లి సంపాదించిన మూడునెల్ల ఉద్యోగం అయిపోయింది. కాఫీహోటల్లో పద్దులు వ్రాస్తాను పదిరూపాయి లిస్తామంటే ఇదివరకేఒక B. A. L. T. ఉన్నాడు. పొమ్మన్నారు. ఏంచెయ్య మన్నావు"

"స్టేషన్‌లో వచ్చి పడ్డాం—కాసేండి చూద్దాం, తునికి రెండు టిక్కెట్లు కొనండి"

"అత్తవారిమీద—ఆధార...పడడం ఆత్మహత్య సీతా!"

"ఏం చేస్తాం? కొన్నాళ్లు అజ్ఞాతవాసం—రైలువచ్చేస్తోంది లెండి చప్పున"

ఎట్లాగో సమాధానపడి సుబ్బారావు టికెట్ల కిటికీవెంపు వెళ్లాడు.

సీత పైటచెంగుతో మొహం తుడుచుకుని ఎదట కనిపించే బెజవాడ చిక్కు-చిక్కు అయోమార్గంవలె అయోమయంగా ఉన్న తమ భవిష్యత్తు గురించి తన జాలికళ్లతో ఆలోచిస్తూ శూన్యంగా ఒకసారి కళాభాయివైపుచూసి తల దించుకొన్నది. కళాభాయి నిదానించి ఆమెనుచూసి తన జపానునోటుబుక్కుతీసి

ప్రేయసీ యేల చూచెద విట్లు నన్ను
పరిభవిల్లిన నాప్రేమబాధ తెలిసి
హిమము దొరలిన మల్లికాకుసుమము రీతి

వలచికొమ్మ్న, మలచికొమ్మ్న,విలిచికొమ్మ
నావలపుతో నిన్ను
నాశనము గావించి
ఉరిపోసికొని చత్తునా—ప్రేయసీ
మరి కౌగిలికివత్తువా!
అని వ్రాస్తున్నాడు.

సుబ్బారావు తొందరగా టిక్కెట్లు తెచ్చి "సీతా! రైలు వచ్చేసింది పిల్లను తీసుకో అన్నాడు" సామాను సర్దుతూ. సీత మెల్లగా భర్తతో "ఎవరండీ ఆయన ఏదో మతిపోయినట్టు నావైపు చూస్తూ రాస్తున్నాడు" అంది.

"చచ్చాం—భావకవికాబోలేవ్, వీధిలోపడిపోతాం లే,లే" అన్నాడు వికారంగా. రైలు వచ్చేసింది.

గబగబ ప్రయాణీకుల్లో కలిసిపోయి ఆదంపతు లిద్దరూ ఏదో పెట్టెలో ఎక్కిపోయారు.

కళాభాయి పెట్టెను కూలీ కిచ్చి ఖద్దరుబురఖా నలగకుండా, దువ్విన క్రాపు చెదరకుండా 'పోజు' మార్చి 'పోజు' ఇస్తూ రైలు దగ్గరకు వచ్చాడు.

సీత యెక్కిన పెట్టెకోసం ఎంత వెదకినా దొరక్కపోవడం చేత రైలు కూతతో ఇంకో పెట్టెలో ఎక్కక తప్పిందికాదు.

4

రైలు పొగలు కక్కుకుంటూ పరుగెత్తుతున్నది. 'ముస్తాబాద' లోఎక్కిన కంటిబిచ్చగాడు "పాడ్యేటప్పుడూ వెంటరాదు

వక పుచ్చివక్కయైనా" తండ్రీ ఒక్క డబ్బు నాయనా కాళ్ళు లేవు—దిక్కులేనిపచ్చిని" అని రెండు చేతులు చాపుకొని కళాభాయి దగ్గరకు వచ్చేసరికి "పోపో వెధవగుడ్డలకంపు— అలాపైకి ఏడువు' అన్నాడు అసహ్యంగా. పక్క ఉద్యోగి 'పర్సు' తీసి ఒక డబ్బు ఇవ్వగా పైకి పోయాడు. కళాభాయి సిగరెట్టు వెలిగించి పక్క ఉద్యోగికి 'ఆఫర్' చేస్తూ

"ఎక్కడినుంచి వస్తున్నారండి"

"వద్దండి—అభ్యాసంలేదు—అనంతపురం నుంచి వస్తున్నాను"

"అక్కడి గ్రామం ఎలాఉందండి?—ఏనాడు మనకు తొల్లిటి ఔన్నత్యం వస్తుందో కాని ప్రస్తుతం ప్రజలు— నిరుద్యోగ సమస్యలతో—గర్భదారిద్ర్యంతో తహతహ లాడి పోతున్నారు. అటు బీహారు— ఇటుక్వెట్టా —దైవోపహతం అయిపోయాయి గదా; నేనిక్కడ రాష్ట్రీయ హరిజనకమిటీ కార్యదర్శిని, నేను నాలుగువందల రూపాయలు పోగుచేసి పై రెండింటికీపంపాను. చూడలేదండీ నాపేరు ఆంధ్రహిందూ, లలో,

ఉద్యోగి పరధ్యానంగా చూస్తూ

"ఔ...ను—మీరు కొత్తకవిత్వం చెబుతారా?"

"ఉషోరాణి—'మొగలిడొంక' అని రెండుకావ్యాలు ప్రకటితములై వేనోళ్ల ప్రశంసింపబడ్డాయి—నాపద్యాలు నేనే చదవా లని చాలామంది మాపెద్దలు అనడంచేత నేనే శ్రమ అనక ప్రతిచోటికి వెళ్ళి చదువుతూంటాను. ఇంకా ఖండఖండ

కావ్యాలు అప్రకటితములు ఉన్నాయి—ఆమె అనే కావ్యం ఒకటి కొత్తగా వ్రాస్తున్నాను.”

“అనగా ఖండఖండా లంటే—రాసి చింపెయ్యడ మెందు కండీ”

“అబ్బే కాదండీ— మా కొత్తపద్యాలని. ఖండకావ్యం అంటాం. అట్లా అన మని మాగురువాజ్ఞ”

ఉద్యోగి వీరంతా ఒక మఠంలో బైరాగిశిష్యులే కాబోలు అనుకొని

“అయితే ఆమె అనే పుస్తకంలో ఇతివృత్తం యేమిటండి!”

“మీరు మాఖండకావ్యాలు చదవలే దన్నమాట— నేనొకామెను ప్రేమించి మాప్రణయప్రవృత్తి అంతా ఒక అనుభవముద్రలో వెలువరించిన కావ్యం అది”

“ముద్ర లేమిటి! ఆమెమీాద ఇంత కావ్యం వ్రాయడానికి మీాకున్న హక్కేమిటి?”

“ఆమె నన్ను ప్రేమించింది—అదే హక్కు”

“మీాది పొరపాటేమో అని ఆలోచించారా? మనం ప్రేమ విషయంలో నూటికి నూరుపాళ్ళు గుడ్డిగా ఉన్నాం. ఇట్లా నచ్చిన స్త్రీమీా దల్లా కావ్యాలు రాస్తూ ఉంటే కొన్నాళ్లకి మన వాఙ్మయం అంతా వలపు కవిత్వంతో నిండిపోయి మన పెద్దలు కాంక్షించిన విశ్వశ్రేయస్త్వం ఎగిరిపోతుంది కదండీ”

“ఒక అనుభవం కవిని ఊపుతుంది—దానినుండి కావ్యం వస్తుంది. కళకోసమే కళ. నీతి నియమం లేదు దానికి”

"పూర్వకవులు అన్నీ ఊగులూ ఊగి ఆగి పాత్రల చాటున తమ అనుభవాలు మనోహరంగా చెప్పేవారు, మీ 'డైరెక్టు మెథడు' వల్ల ప్రమాదాలు కూడా ఉన్నాయి. ఎందుకులెండి లేని పోని విమర్శ—ఇదో యోగ—ఏదీ 'ఆమె' లోది ఒక పద్యం చదవండి."

పిఠాపురం స్టేషను. ఒంటిని గుడ్డపీలికలతో మాత్రమే కప్పుగున్న ఒక బిచ్చగత్తె ఈపెట్టెలో ఎక్కి పీలికలు సర్దుకుంటూ

"ఏలరా రావాణా ఇంత కావరా మేల?
పతివ్రతను చెరబెట్టి బతుకూతా వటరోరి"

ఒక్కతండ్రికీ కనికారం గలగదా—ఏదరమపెబువు గరబం కరగదా—ఒక్కరాగిడబ్బు తమ ఉమ్మేసే తాంబోలం సాటి కాదు, మొగుమలేడు, బిడ్డల్లేరు, ఎంతుకొమ్మనండి బాబయ్యా!"

కళాభాయి "ఏంముష్టివెధవలండీ? చంపేస్తున్నారు. దేశాంతరాల్లో ఎవరినీ ముష్టెత్తుకోనివ్వరు. మనదేశానికే వచ్చింది ఈవిడ్డూరం అంతా. పెద్దమనిషితో మాటాడుతూంటే ఇప్పుడే ఏడవాలి ఆస్వీయచరిత్ర అంతా, అలా వెళ్లి మళ్ళీరా చిల్లర లేదు."

ఉద్యోగి చిరునవ్వుతో "ఇంత దరిద్రం ఇంకే దేశంలోనూ లేదు కదండీ? ఇంకా రావలసినంతమంది బిచ్చానికి రావడమే లేదు. కొంపల్లో అన్నంలేక మగ్గిపోతూ ఉన్నా. ఏ, అమ్మీ! ఇందా" అని ఒక డబ్బు ఇచ్చి 'ఆమె' లోది ఒక్క పద్యం చదవరూ? అన్నాడు.

"ఈముష్టిపీనుగుల మధ్య ఏంపద్యాలు ఏంకవిత్వం?"

"ఆదరిద్రనారాయణుల దీనావస్థమీదే చెప్పండి—అందమయిన ఆడంగుల మొహాలు చూస్తేగాని కవిత్వం రాదాండి? ఇంతికీ పద్యం చదివారు కారు"

"ప్రేయసీ — — —
హిమము — — —"

"అయ్యా, మల్లెపువ్వుకీ ప్రేయసికీ ఉపమానోపమేయాలు బొత్తిగా కుదరక—నాబుద్ధికి సుమండి—పద్యం చాలా అయోమయంగా ఉంది"

"అంత 'సైంటిఫిక్కు'గా చూడడాని కిది పురాణం కాదండి"

"ఆగదనండి—పోనీ విమర్శ ఎందుకూ తెలిస్తే ఆనందిస్తా లేకపోతే లేదు. మొగలి 'డొంక' లోది ఒక పద్యం చదవండి—"

"అందమయిన గడ్డిపూలు
ఆరవిరిసి తీయవలపు
సుషమ మంచు జడుల బొరలి
సుషమసుఖజ్వాలలతో
చురచుర మనె న్నాయెడంద"

ఉద్యోగి తెల్లబోయి—నీరయిపోయి కొంతసేపటికి తేరుకుని "అయ్యా, నన్ను మన్నించి దీని తాత్పర్యం కాస్త సెలవివ్వాలి" అన్నాడు.

కళాభాయికి ఒళ్ళు మండుకుపోయింది. "ఎవడోయ్ వీడు ఎక్కడో జనమేజయంముండాకొడుకు దాపరించాడు?" అనుకున్నాడు. తునిస్టేషన్. బండి కవతలనుండి ఎక్కిన గుడ్డి బిచ్చగాడు "కనుగొంటి వైదేహిని" అని పాడుతూ డబ్బులకు తడువుతున్నాడు. కళాభాయికి రవులుకుపోయి "చూశాడు ఈ గుడ్డికుంక వైదేహిని ఈదరిద్రగొట్టు దేశంలో; ఈఅర్థ తాత్పర్యం గాళ్ల మధ్య కళ ఏమిటి?—కవిత్వం ఏమిటి?" అంటూ పెట్టెతో స్టేషన్‌లో దిగిపోయాడు. అక్కడ దిగే సీతను మరొక్కసారి చూసి ఇంకో పెట్టెలో ఎక్కుతాడు కాబోలు.

1935 అక్టోబరు ప్రబుద్ధాంధ్ర

దొంగలున్నారు, జాగ్రత్త!

అప్పుడే—ఇంటర్మీడియేట్ ఎగ్జామినేషన్‌లో పేపరు రాసివచ్చిన విసుగున—ఒక్కవిసురున కారులోంచిదూకి, ఒక్క అంగలో మేడపైకి వెళ్ళి, టెక్స్టునూ, నోట్సునూ 'మీ దిక్కున్నచోట చెప్పుకో' మన్నట్టు టేబిల్‌మీదకు విసరి, ఆత్రంగా కిటికీలన్నీ తెరచి, హఠాత్తుగా గదిలో చొరబడే మలయపర్వత సానువుల నుండి దిగుమతియగు కమ్మతెమ్మెరలకు నల్లపట్టుముంగురులూ, తెల్లనిపైటా తపతప కొట్టుకోగా, గ్రామొఫోన్ టేబిలుకు